

رستاخیز مردم

آمنه مستقیمی| شاید سال های گذشته وقتی از ما درباره چرایی عزاداری های محرم، گریه واشک بر مصیبت های سیدالشهدا^(ع)، سیاه پوشی ها، روضه ها و ندیری ها می پرسیدند، پاسخ ما بیشتر بر مدار عشق و محبت بود و کمتر می توانستیم به طور ملموس، از آورده های محرم و صفر حرف بزنیم اما محرم امسال فرق می کند؛ چون بیش از هر زمان دیگر، معنای تعبیر «این محرم و صفر است که اسلام را زنده نگاه داشته است» را درک می کنیم؛ عزاداری هایی که مردم را آماده بعثت و جهان را از این مقاومت و عزت، بهت زده کرد. در آستانه محرم حسینی با حجت الاسلام والمسلمین دکتر علی سرلک، عضو هیئت علمی دانشگاه هنر و کارشناس مذهبی، درباره نیاز ما به ماه محرم و مجالس حسینی، گفت وگو کرده ایم.

گفت وگو

شهریار

شنبه ۲۲ خرداد ۱۴۰۴
شماره ۲۲۸

۱۴

مجله شهریار

آیات محرم

آغاز حرکت امام حسین(ع)

با استعانت به آیات قرآن

احمد عدالتیان| در ادامه مرور آیاتی که امام حسین ^(ع) در مسیر قیام خود از مدینه تا کربلا و در مناسبت های مختلف به آن ها اشاره کردند، دو آیه را باهم تلاوت می کنیم. اول آیه ۸۸ سوره هود است که امام ^(ع) در پایان وصیت نامه ای که قبل از حرکت به کربلا نوشتند، به آن استناد کردند و فرمودند: «وما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب: توفیق من جز به [اراده] خداوند نیست که بر او توکل کرده ام و به او روی آورده ام.»

دوم، آیه ۲۱ سوره قصص که وقتی امام ^(ع) برای فرار از بیعت با یزید، در تاریخ ۲۸ رجب از مدینه به سوی مکه خارج شدند، آن را تلاوت فرمودند: «فخرج منها خائفا يترقب قال ربّ نجّنی من القوم الظالمین: آن گاه که [موسی] از آنجا ترسان و نگران بیرون شد و گفت: پروردگارا! مرا از قوم ستمکار نجات بده...»

سیدالشهدا^(ع) در هر دوی این آیات، با استعانت و طلب کمک از خداوند، یادآوری می کنند که مسیر دشواری پیش رو دارند و در مسیرهای دشوار و پرخطر، یاری جز خدای بزرگ برای انسان وجود ندارد. آیه دوم مربوط به خروج حضرت موسی ^(ع) از شهر، برای فرار از دست فرعونیان است و نشان می دهد که شجاعت، به معنای دردسترس دشمن قرار گرفتن نیست؛ زندگی انبیا و اولیای الهی غالباً با آوارگی و سختی همراه بوده و گاهی لازم بوده است که خود را از دسترس دشمن و معرض خطر، دور نگه دارند. نکته آخر نیز اینکه ما باید همیشه سعی و همت خود را به کار ببریم، ولی نتیجه را از خداوند بخواهیم و از این نظر است که ابتدای کارمان باید با دعا و طلب خیر از خداوند متعال باشد.

روضه شب اول

آزمون وفاداری به نماینده امام(ع)

علیرضا وکیلی| محرم فقط موسم سوگواری نیست، بلکه مدرسه ای برای تربیت فرد و جامعه است. اگر از هر شب محرم یک درس عملی و یک شاخص معرفتی استخراج نشود، بخش مهمی از پیام عاشورا نادیده خواهد ماند. شب نخست محرم که به نام حضرت مسلم بن عقیل ^(ع) شناخته می شود، فرصتی برای تبیین یکی از مهم ترین آموزه های دینی یعنی «وفاداری به ولایت و حمایت از نماینده امام» است. شخصیتی که شهادتش، مقدمه حادثه عاشورا شد و سرنوشت او، تصویری روشن از مسئولیت امت در برابر ولی خدا به نمایش گذاشت.

نماینده نام‌الاختیار امام حسین(ع)

حضرت مسلم بن عقیل ^(ع) تنها یک سفیر سیاسی نبود. تا زمانی که امام حسین ^(ع) در کوفه حضور نداشتند، مسلم نماینده کامل و نایب خاص ایشان به شمار می آمد. بیعت با مسلم در حقیقت بیعت با امام حسین ^(ع) بود و حمایت از او، حمایت از مسیر امامت محسوب می شد. مشکل اصلی مردم کوفه، این نبود که امام را نمی شناختند، بلکه نتوانستند جایگاه نماینده امام را درک کنند. آنان در آغاز با شور و اشتیاق با مسلم همراه شدند، اما هنگامی که شرایط دشوار شد، او را تنها گذاشتند. از همین رو نخستین درس تربیتی شب اول محرم، شناخت جایگاه نیابت و ضرورت تبعیت از نماینده ولی خداست.

عبرت ماندگار تاریخی

تنهایی مسلم بن عقیل ^(ع)، تنها یک حادثه تاریخی نیست، بلکه نماد شکست جامعه ای است که در آزمون ولایت پذیری مردود شد. هزاران نفر با او بیعت کردند، اما در لحظه امتحان، منافع و ترس را بر وفاداری ترجیح دادند. نتیجه این غفلت نیز چیزی جز زمینه سازی برای وقوع عاشورا نبود. تاریخ نشان می دهد که هرگاه جامعه ای از حمایت ولی الهی و نمایندگان اودست بردارد، خسارت آن متوجه همه خواهد شد. شب اول محرم، یادآور این حقیقت است که وفاداری به حق، تنها در شعار معنا پیدا نمی کند، بلکه در میدان عمل و هنگام سختی ها ستیجده می شود.

از نایب خاص امام حسین(ع) تا نایب عام امام عصر(ع)

حادثه مسلم بن عقیل ^(ع) تنها متعلق به گذشته نیست. همان گونه که مردم کوفه در برابر نایب خاص امام حسین ^(ع) مسئول بودند، جامعه اسلامی در عصر غیبت نیز در برابر نایب عام امام عصر ^(ع) مسئولیت دارد. تفاوت مهم آنجاست که مردم کوفه نماینده امام را تنها گذاشتند، اما ملت ایران در مقاطع حساس تاریخی با حمایت از اصل ولایت فقیه و رهبری دینی، مسیر دیگری را برگزیده اند. مهم ترین پیام شب اول محرم این است که بقای جامعه دینی در گرو شناخت ولایت، حمایت از نمایندگان مشروع آن و حفظ وفاداری در روزهای سخت است؛ درسی که مسلم بن عقیل ^(ع) با جان خویش آن را برای همیشه در تاریخ ثبت کرد.

روضه های مکتوب

روایتی بی واسطه در «کتاب آه»

علیرضا وکیلی| آگاهی میان انبوه روایت ها، تحلیل ها و برداشت ها، اصل ماجرا از نظر پنهان می ماند. حادثه ای به بزرگی عاشورا نیاز از این قاعده مستثنا نیست. بسیاری از ما درباره کربلا شنیده ایم، سوگواری کرده و روایت های مختلفی از آن خوانده ایم، اما کمتر فرصت کرده ایم خود واقع را، بی واسطه و بدون حاشیه های فراوان، دنبال کنیم. «کتاب آه»، از همین منظر اثری تأمل برانگیز است؛ کتابی که تلاشی می کند مخاطب را به متن حادثه نزدیک کند. یاسین حجازی در «کتاب آه»، سراغ یکی از متون مهم عاشورایی رفته است. این اثر که نشر جام ظهور منتشر کرده، بازخوانی کتاب «دمع الشجوم» است؛ ترجمه فارسی کتاب تاریخی «نفس المهوم»، اثر شیخ عباس قمی که به قلم ابوالحسن شعرانی نگاشته شده است. نویسنده تأکید می کند که با یک بازنویسی روبه رو نیستیم، بلکه با بازخوانی مواجهیم. تلاشی برای حفظ اصالت متن و درعین حال ارائه آن در قالبی منسجم تر و روان تر برای مخاطب امروز ویژگی برجسته «کتاب آه» در همین انتخاب، نهفته است. حجازی کوشیده است که بدون افزودن توضیحات طولانی، باورقی های متعدد یا تحلیل های مداخله گرانه، خواننده را در مسیر روایت تاریخی همراه کند. نتیجه، متنی است که از پیچیدگی های رایج برخی آثار تاریخی، فاصله می گیرد و درعین حال از استحکام منبع اصلی خود جدا نمی شود.

آیده مرکزی کتاب، بازگشت به روایت است، روایتی که می خواهد پیش از هر تفسیر و داوری، خود حادثه را پیش چشم مخاطب قرار دهد. در روزگاری که بسیاری از متون تاریخی میان انبوه ارجاعات و توضیحات تخصصی گرفتار می شوند، «آه» راهی متفاوت را برگزیده است؛ راهی که خواننده را مستقیم با سیر وقایع همراه می کند و اجازه می دهد تجربه خواندن عاشورا، تا حد ممکن به تجربه مواجهه با یک روایت اصیل، نزدیک شود.

برای مخاطب امروز، ارزش این کتاب تنها در شناخت یک واقعه تاریخی نیست. «آه» فرصتی است برای تأمل در مفاهیمی چون انتخاب، وفاداری، ایستادگی و مسئولیت؛ مفاهیمی که محدود به زمان و مکان خاصی نیستند؛ شاید به همین دلیل است که این کتاب، بیش از آنکه صرفاً یک مقتل باشد، دعوتی است به خواندن دوباره یکی از روایت های مهم تاریخ اسلام؛ روایتی که پس از قرن ها، همچنان پرسش برانگیز و تأمل برانگیز باقی مانده است.

زندگی با حسین(ع)، انسانی می شود

در پاسخ به آن ها که از چرایی گریه بر مصائب حضرت سیدالشهدا^(ع) می پرسند یا آن ها که عامدانه در این باره شبهه می کنند، باید گفت: مبدأ همه تحولات اجتماعی، انسان است؛ انسان اگر رشد و در وجود خود، انسانیت را صورت بندی کند و شکل دهد، در هر عرصه ای پای بگذارد، آن را از نورانیت و واکنش ها و تصمیمات خود سرشار می کند، از این رو اگر ما با حضرت سیدالشهدا^(ع) به عنوان کسانی که با ایشان فاصله تاریخی دارند، ارتباط قلبی، عاطفی و مهم تر ارتباط فکری برقرار کنیم، آن گاه جامعه ای که ناگزیر تحت تأثیر حضور ما قرار می گیرد، انسانی تر خواهد بود و در آن ظلم، تجاوز و تعدی، جفا و نامردی به حداقل می رسد و امکان زیست انسانی در آن فراهم می شود.

اسلام سیاسی فرزند محرم است

امام خمینی ^(ق) می فرمودند: «ما هر چه داریم، از محرم و صفر است.» این تعبیر بسیار دقیق است، باید توجه داشت ما یک اسلام داریم که مناسکی و پیچیده در مجموعه ای از آیین هاست و هیچ نیستی با اسلام حقیقی ندارد. در مقابل یک اسلام داریم که سیاسی اجتماعی و در تضاد همیشگی با ستمکاران است، همان اسلامی که حضرت سیدالشهدا^(ع) برایش به میدان آمدند و حتی طفل شش ماهه خود را در راه آن، فدا کردند. این اسلام سیاسی که با کليدواژه ولایت از آن سخن می گوئیم، اسلامی است که جریان ظلم برای مقابله با آن هزینه های بسیار کرده است؛ چون مانع چپالوگری، استعمار و استثمار است و امام را حل از آن به اسلام ناب محمدی تعبیر می کردند؛ همان اسلامی که اهالی و مؤمنان خود را برای سنجش عیار ایمانشان، به ابتلا و معرکه امتحان می کشاند: «أخسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون». (عنکبوت، ۲)

ما نیازمند محرم هستیم

روی آوردن ما به امام حسین ^(ع) برای زندگی انسانی، نیاز ماست؛ چون در پیچ وخم نفس گیر رسیدن به قله ظلم ستیزی و عدالت طلبی، ما به مغناطیس و قدرت بزرگی به نام سیدالشهدا^(ع) نیاز داریم. علاوه بر این، جامعه حسینی، جامعه ای با طراوت، نورانی، پویا و کنشگر است و این استحقاق را یافته است که بسیاری از ظرفیت های وجودی خود را شکوفا کند. برگزاری مجالس و عزاداری های حسینی برای این است که ما به حضرت نیاز داریم؛ مثل اصحاب خود امام ^(ع) که در شب عاشورا وقتی حضرت فرمودند: «بروید، این ها با من کار دارند»، عرض کردند: «ما به شما نیازمندیم، اگرچه انتهای این راه شهادت باشد.»

انتهای این راه، پیروزی است

کسانی که ایمان واقعی ندارند، رفته رفته دور اسلام را خلوت می کنند و به اذکار و اوارد پناه می برند، اما راهی که به واسطه محرم و مجالس حسینی بعد از انقلاب اسلامی ایران یافته ایم و امام راحل ^(ق) و قائد شهید انقلاب، زیربوم مسیر آن را به ما نشان داده اند، به قدری جاذبه و اثر دارد که نمی توان از آن دست کشید. نمونه واضح آن، تحقیر دشمنان در جنگ تحمیلی سوم (رمضان) است، چنان که شاهدیم اسلام ناب از مردم، سروی تناور و عاشق، خلق کرده است که ایستاده اند و پوزه دشمن را به خاک مالیده اند؛ اگرچه ما هم آسیب دیده ایم، اما این طبیعت دیگری است. قرآن کریم می فرماید: «إِنَّ تَوَكُّواْ تَأْتِفُوْنَ فَإِنَّهٗم بَاتَّفُوْنَ كَمَا تَأْتِفُوْنَ وَتَزْجُوْنَ مِٔنَ اللّٰهِ مَا لَا تَزْجُوْنَ» (نساء، ۱۱۴) کسی که در میدان این جنس مسلمانی قرار می گیرد، در هر حال پیروز است؛ چه ظاهری و میدانی، چه حتی اگر به شهادت ختم شود. این معرکه ای عجیب است که انسان ها به تعبیر امام خمینی ^(ق)، مأمور به وظیفه اند و در هر شرایطی پیروز می شوند؛ چنان که به لطف خدا، مردم ما به پیروزی های بزرگ تمدنی و جهانی دست یافته اند.

حجت الاسلام والمسلمین سرلک، همان طور که حاج قاسم سلیمانی می گفت جمهوری اسلامی حرم است، این شب های خیابان، عطر ضریع اهل بیت^(ع) را دارد. مردم در این شب ها و روزها با مقاومت جانانه و خلق حماسه بی نظیر تاریخی، نه تنها طرف درست تاریخ ایستاده اند، بلکه تاریخ می سازند و خلق می کنند

شب اول محرم

حسین(ع)، جنس غمش فرق می کند

در پاسخ به آن ها که به دلیل عزاداری های محرم و گریه و سوگواری بر مصائب حضرت سیدالشهدا^(ع) شیعه را متهم به سوگ و اندوه می کنند، باید گفت: شیعه آیین ظلم ستیزی و اشک وآه و ماتم برای تقویت انگیزه ظلم ستیزی است. اگر قرار است ما زیر بار ظلم نرویم، به پشتوانه و قدرت نیاز داریم؛ چون ظالمان شگردهای بسیار پیچیده ای دارند. در این میان، مجالس و عزاداری های حسینی، وجود انسان را لبریز از انگیزه برای مبارزه با ظلم می کند؛ برای همین هم قبيله یزید در طول تاریخ با انواع واقسام شبهه و ایراد واشکال، کوشیده اند که بساط امام حسین ^(ع) را جمع کنند اما موفق نشده اند.

مُحرم، مردم را آماده بعثت کرد

در بررسی نقشی که محرم و مجالس حسینی و عزاداری و اشک بر مصائب آل...^(ع) بر بعثت مردم در این صدو اندی شب بعد از جنگ تحمیلی سوم داشته است، معتقدم همان طور که حاج قاسم سلیمانی می گفت جمهوری اسلامی حرم است. این شب های خیابان، نیز عطر ضریع اهل بیت ^(ع) را دارد. مردم در این شب ها و روزها با مقاومت جانانه و خلق حماسه بی نظیر تاریخی، نه تنها طرف درست تاریخ ایستاده اند، بلکه تاریخ می سازند و خلق می کنند. مردم برگرفته از نور ایمان طبق فرموده قرآن: «وَعَفَّنَا لَهٗ نُورًا يَفْشِي بِهِ فِي النَّاسِ» (انعام، ۱۲۲) درست ترین موضع را گرفته اند.

ملت مبعوث، راه نفس دشمن را بست

البته این موضع گیری برای ما هزینه دارد، اما چاره ای نیست؛ چون کسانی که مقابل ما هستند، به کمتر از سقوط و تجزیه و نابودی ما راضی نمی شوند. ما به جایگاه بازدارندگی دست یافته ایم؛ وگرنه این ها آمده بودند که به قول رئیس جمهور آمریکا، چهار روزه ما را از بین ببرند اما بیش از ۱۰۰ روز است به هر دری زده اند، راه به جایی نبرده و پریشان احوال شده اند و خشمشان به دلیل ذلتی است که به آن ها بار کرده ایم. ملت مبعوث چنان رستاخیز خود را انجام داده که همه را حیرت زده کرده و کلاه از سر عقل همگان، انداخته است. ما به این ملت بزرگ و به امام شهیدمان افتخار می کنیم؛ قاندی که با هدایت های خود، مردم را به این ظرفیت رساندند که مجرای اراده الهی باشند.

منشور عاشورا؛ فراتر از سوگ، نقشه راه زندگی اجتماعی

عرب که در مسیر کاروان کربلا تلاش می کرد با ابعادالله^(ع) مواجه نشود تا مبداا موقعیت و ثروت خود را به خطر اندازد، اما یک ملاقات کوتاه چند دقیقه ای با سیدالشهدا^(ع)، تمام محاسبات دنیای مادی اش را فرو ریخت. او همه ثروت، قبيله و جایگاه اجتماعی اش را رها کرد و در کمال شجاعت به سپاه امام ^(ع) پیوست؛ مردی که محاسباتش دگرگون شد و در روز عاشورا، جان فشانی در رکاب حق را تجربه کرد. این تحول شگرف، محصول شناخت عمیق و حرکت در مسیر توحید عملی است. در آستانه محرم، پرسش اساسی پیش روی همه ما این است که آیا آماده ایم با عبور از ظاهر مناسک، حقیقت عاشورا را دریابیم و زندگی فردی و اجتماعی خود را بر مدار ارزش های اصیل آن بازسازی کنیم؟ پاسخ به این پرسش، عیار بهره مندی ما از این ماه انسان ساز را مشخص خواهد کرد.

برگرفته از خطبه های نماز جمعه مشهد
تنظیم: حجت الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

عملی دست یابد، جدومرزی برای مجاهدت و فداکاری در راه ارزش ها باقی نمی ماند. در این ساحت است که سخت ترین مصائب دنیوی، آسان و گوارا جلوه می کنند؛ چرا که همه چیز در محضر آفریدگار و برای رضایت او رخ می دهد. درس بزرگ کربلا این است که هیچ فرمانده، حاکم و صاحب اختیاری جز پروردگار در سپهر زندگی انسان، حکومت نکند. چنین باوری، اضطراب، دلهره و هراس از محاسبات مادی و آینده را از بین می برد و آرامشی عمیق را جایگزین سازش کاری های منفعت طلبانه می کند.

باید از پوسته وقایع، فراتر رفت

یک آسیب جدی که امروز مجالس عزاداری ما را تهدید می کند، توقف در پوسته بیرونی حوادث و اکتفا به تحریک احساسات، بدون پیوند زدن آن با تفکر درس آموز است. رویداد های کربلا باید مبدأ اندیشه ورزی باشند. تاریخ کربلا سرشار از نمونه هایی است که قدرت تحول آفرین شناخت امام را نشان می دهد، مانند آن شخصیت بانفوذ و متمول

تربیت حسینی؛ عرصه توحید عملی
تأمل در نهضت حسینی نشان می دهد که نقطه کانون و مدار اصلی تمام وقایع، از آغاز حرکت تا کربلا و فراتر از آن در مسیر اسارت خاندان پیامبر^(ص)، اصل اصیل «توحید و عبودیت» است. توحید در نگاه دینی، سطوح و مراتب متعددی دارد؛ مرتبه نخست، توحید قولی است که با اقرار زبان به یتکابی پروردگار متجلی می شود. مرتبه دوم، توحید درونی است که باور عمیق قلبی به یگانگی آفریدگار جهان را شکل می دهد. اما کامل ترین و دشوارترین مرتبه، «توحید عملی» است؛ مرتبه ای که در آن سبک زندگی، رفتارها، پیوندهای اجتماعی و تصمیم های فردی انسان به گونه ای تنظیم می شود که قلب جز به معبود حقیقی، وابستگی نداشته باشد. براساس آموزه های قرآنی، در وجود انسان دو قلب قرار داده نشده است؛ دل، خانه یکی است و هر وابستگی متضادی که انسان را از مسیر حق دور کند، باید از این حریم پاک سازی شود. هنگامی که جامعه یا فرد به مرتبه توحید

عاشورا فراتر از یک حادثه تاریخی در پهنه زمان یا صرفاً پنهان ای برای ابراز ارادت و سوگواری های فصلی، یک ساختار فکری منسجم و نقشه راهی جاویدان برای هدایت زندگی اجتماعی و سیاسی جامعه است.

هر ساله با فرارسیدن ماه محرم، جامعه اسلامی غرق در بیرق های سیاه سوگواری و طنین نوحه ها می شود، اما حقیقت آن است که استقبال واقعی از این ماه، فراتر از آماده شدن برای عزاداری، در آمادگی برای فراگیری درس های تحول آفرین و دگرگون ساز مکتب کربلاست.

این جریان، را هر بادی همیشه است که تکالیف و وظایف و مسیر حرکت های اجتماعی ما را در امتداد خط ولایت و امامت، روشن می سازد.

درواقع اگر محرم نتواند پیوندی عمیق میان عواطف و تصمیم های اهربردی زندگی مان ایجاد کند، از کارکرد حقیقی و تحول آفرین خود باز خواهد ماند.

خطبه نماز جمعه

در سپهر
پرهیزکاری